

УДК 332.142.6 : 339.926+502.15

JEL Classification: F02,F15,R11,Q57

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2021-4.88.01>

Андрій Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Чернівецький національний університет

ім. Ю.Федьковича, м. Чернівці

Оксана Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,

м. Чернівці

АНАЛІЗ СУТІ ТА ЗМІСТУ ПРОЦЕСІВ КОНВЕРГЕНЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Європейський Союз ґрунтується на економічній, соціальній та територіальній єдності, а також збалансованому економічному зростанню та конвергенції. Як зазначає Європейська фундація з питань поліпшення умов життя та праці: «Тенденції конвергенції між державами-членами були досягнуті за останні десятиліття як в економічному, так і в соціальному вимірах». Із прийняттям Європейською радою в 2010 р. стратегії «Європа 2020», а також Європейського зеленого курсу велике значення у розвитку країн-членів стало приділятися і екологічним проблемам. Ці стратегії підкреслюють необхідність здійснення державами-членами спільних дій у напрямі сталого розвитку. На сьогодні уряди країн, політики, науковці, громадські організації та інші зацікавлені особи здійснюють пошук ефективних шляхів економічного зростання із врахуванням перерахованих планетарних, екологічних меж, а також його екологічних наслідків, що актуалізує вчення еколого-економічного зростання. Основні заходи для досягнення поставленої проблеми включають адекватну оцінку природного капіталу з урахуванням його ролі як виробничого фактора (тобто забезпечення належної оцінки забруднення та використання ресурсів), а також постійний тиск на інновації та підтримку конкуренції

Мета дослідження – визначення концептуальних засад еколого-економічної конвергенції. **Методологія.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою загальнонаукових методів дослідження: аналізу, систематизації та узагальнення. Методологічну основу дослідження складають логічно-діалектичні методи наукового пізнання, методи системного аналізу, а також спеціальні методи, зокрема, методи аналізу та синтезу. **Результати.** У статті досліджено набір країн (регіонів), котрі

є членами так званого «клубу конвергенції». Висвітлено показник викидів CO₂ у цих країнах, що відображає тільки частину сукупних наслідків, які є результатом екстенсивного споживання енергії. Проаналізовано еколого-економічної конвергенції, а саме аналіз іноземних джерел. **Практичне значення.** Запропоновано вирішення питань абсолютної та відносної нерівномірності розвитку, а також їх порівняння. Доведено, що якщо країна (регіон) з нижчим рівнем соціально-економічного розвитку намагатиметься наблизитися ближче до відповідного рівня країни-лідера (регіону), то рівень життя в першій зростатиме, а також буде скорочуватись розрив між країнами (регіонами) та буде мати місце зростання реальних доходів на душу населення у «відстаючих» країнах.

Перспективи подальших досліджень. Аналіз механізмів конвергенції дає можливість більш глибоко зрозуміти фактори і причини, що лежать в основі регіонального економічного розвитку, що і пояснює підвищений інтерес науковців-економістів до даної тематики.

Ключові слова: конвергенція, сталий розвиток, інтеграція, соціальний розвиток, економічний розвиток.

Кількість джерел: 18; кількість таблиць: 1.

Andrii Verstiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

Oksana Verstiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Chernivtsi Trade and Economics Institute of SUTE, Chernivtsi

ANALYSIS OF THE ESSENCE AND CONTENT OF CONVERGENCE PROCESSES TAKING INTO ACCOUNT THE ECOLOGICAL COMPONENT

Summary

The European Union is based on economic, social and territorial unity, as well as on balanced economic growth and convergence. As the European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions points out: "convergence trends between member states have been achieved in recent decades in both economic and social dimensions". After adoption of the "Europe 2020" strategy by the European Council in 2010, as well as of the European Green Deal, great attention have been paid to environmental

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

problems in the development of the member countries. These strategies emphasize the need for joint actions by member states in the direction of sustainable development. Today, the governments of countries, politicians, scientists, public organizations and other interested parties are searching for effective ways of economic growth, taking into account the listed planetary and ecological limits, as well as its ecological consequences, which actualizes the teaching of ecological and economic growth.

The purpose of the article is to define the conceptual foundations of ecological and economic convergence.

The article examines a set of countries (regions) that are members of the so-called "convergence club". The indicator of CO₂ emissions in these countries is highlighted, which reflects only a part of the cumulative consequences that are the result of extensive energy consumption. Ecological and economic convergence is analyzed, namely the analysis of foreign sources. The author proposed the ways to solve the issues of absolute and relative unevenness of development, as well as their comparison. It was confirmed that if a country (region) with a lower level of socio-economic development tries to get closer to the corresponding level of a leading country (region), then the standard of living in the first one will increase, and the gap between countries (regions) will also decrease. And corresponding growth in real income per capita will take place in the "lagging" countries.

Keywords: convergence, sustainable development, integration, social development, economic development.

Number of sources – 18, number of tables - 1.

Постановка проблеми. Україна обрала шлях європейської інтеграції, підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, ставши, таким чином, на шлях впровадження амбітних та складних реформ, всеосяжна мета яких полягає у досягненні економічного зростання та поліпшенні якості життя громадян. При цьому основою моделі європейської інтеграції виступає процес конвергенції, а економічне зростання, яке є основою цього процесу, супроводжується негативним впливом на навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переводячи акцент думки в євроінтеграційний вектор розвитку України, підкреслимо, що згідно з офіційними документами Європейської Комісії, конвергенція виступає основою і для нових країн-членів (зокрема і країн для країн, метою яких є євроінтеграція) [66]. Головний постулат конвергенції, який полягає у зниженні нерівномірності розвитку регіонів (країн), завжди мав і має підвищений інтерес серед науковців України, що доводиться

наявністю декількох тисяч наукових та навчально-методичних публікацій з цієї проблематики. Відомі українські вчені Біла С., Варналій З., Данилишин Б., Долішній М., Олійник О., Сторонянська І., Хвесик М., Чужиков В. та багато інших внесли істотний внесок розв'язання проблем регіонального розвитку та розробки відповідних рекомендацій щодо ефективної регіональної політики.

Теоретико-методологічні засади регіональної соціально-економічної конвергенції вперше досліджувались трьома вченими: американським економістом, який здобув освіту в Харкові, а також став лауреатом нобелівської премії з економіки Саймоном Кузнецем [1], американським економістом Мозесом Абрамовіцом [2], який викладав в Стенфордському університеті, а також американським істориком економіки українського походження, професором Гарвардського університету Александером Гершенкроном [3].

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою даної статті є визначення концептуальних засад еколого-економічної конвергенції. Для досягнення поставленої мети слід виконати наступні завдання: дослідити еколого-економічну конвергенцію; виявити взаємозв'язок між економічним зростанням та забрудненням навколишнього середовища; виявити й охарактеризувати пріоритети інтеграції України щодо питань охорони довкілля в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. При цьому важливо підкреслити, що незважаючи на наявність великої кількості екологічних політик та ініціатив, процеси еколого-економічної конвергенції (а також його англійського аналогу *environmental convergence*), їхній зміст, ознаки, властивості та функції досліджено на низькому рівні як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Так, у вітчизняних наукових джерелах існує єдине визначення терміна, наведене Т. Лепейко та ін. [4]: «Термін «еколого-економічна конвергенція» означає вирівнювання економічного та екологічного потенціалів територій на основі перерозподілу фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування з метою стимулювання екологічно сталого

**СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

розвитку». Як ключове слово, термін «еколого-економічна конвергенція» міститься в нечисленних вітчизняних публікаціях, зокрема О. Кубатко [5], Г. Харламової [6] та І. Марехи [7]. Аналіз іноземних джерел за терміном «environmental convergence» дозволив зробити висновок, що предметом численних емпіричних досліджень, що базуються на методологіях теорії економічного зростання, є конвергенція викидів CO₂ (табл. 1).

Таблиця 1

Дослідження еколого-економічної конвергенції: аналіз іноземних джерел*

Наукове джерело	Країни/період	Показник	Тип	Результат
[71]	100 країн/1960-1997	Викиди CO ₂	β , стохастична конвергенція	Стохастична конвергенція
[72]	100 країн/1966-1996	Викиди CO ₂	β , дистрибутивна динаміка	Присутня в 26 розвинених країнах
[73]	111 країн/1960-2000	Викиди CO ₂	σ , дистрибутивна динаміка	Присутня в країнах ОЕСР
[74]	128 країн/1960-2003	Викиди CO ₂	Клубна конвергенція	Існує 2 клуби
[75]	173 країни/1960-1998	Викиди CO ₂	β , дистрибутивна динаміка	Існує
[76]	25 країн ЄС	Викиди SO _x та NO _x	Непараметричний метод	Конвергенція існує
[77]	22 країни ОЕСР/1980-2008	Викиди CO ₂	Клубна конвергенція	Існує 2 клуби
[78]	Країни Африки	Викиди CO ₂	β -конвергенція	Існує
[79]	30 провінцій Китаю/1995-2011	Викиди CO ₂	β -конвергенція	Існує
[80]	7 регіонів/1960-2011	Викиди CO ₂	Стохастична конвергенція	Існує
[81]	124 країни/1885-2010	Викиди CO ₂	β -конвергенція	Існує
[82]	50 штатів США	Викиди CO ₂	β - та σ -конвергенції	Існує обидва типи
[83]	28 країн ОЕСР/1950-2013	Викиди CO ₂	Стохастична конвергенція	Слабкі результати
[84]	141 країна/1970-2014	Викиди CO ₂	β -конвергенція	Змішаний
[85]	74 міст Китаю/2005-2015	Викиди CO ₂	β - та σ -, стохастична конвергенції	Існує, окрім стохастичної
[86]	66 країн/1997-2014	Викиди CO ₂	β -конвергенція	Існує (слабка)
[87]	6 країн Центральної Америки	Викиди CO ₂ , використання енергії	Клубна конвергенція	Існує

*Джерело: досліджено автором.

Зазначимо, що показник викидів CO₂ відображає тільки частину сукупних наслідків, які є результатом екстенсивного споживання енергії. Окрім викидів CO₂, використання таких ресурсів, як лісів, ґрунтів, нафто-газових та гірничодобувних запасів також чинить суттєвий вплив на навколишнє середовище. Наприклад, у розвинених країнах спостерігається зниження кількості конкретних забруднюючих речовин на одиницю випуску продукції, що досягнуто технологічним прогресом та впровадженням суворого екологічного законодавства; однак забруднення стічних вод просто перемістилося від оксидів азоту та сірки до твердих відходів, тому сукупні відходи залишаються високими, а відходи на душу населення навіть можуть залишатися сталими [8].

Вищесказане актуалізує здійснення детального комплексного аналізу суті та змісту процесів конвергенції з урахуванням екологічної складової. Теоретико-методичний дискурс еколого-економічної конвергенції варто розпочати із теоретичного змісту самого процесу конвергенції. Так, концептуальні теоретичні дослідження регіонального економічного зростання знаходяться у площині двох широких, однак протилежних, теоретичних підходів регіональної конвергенції. Згідно з першим підходом, а саме неокласичної теорії регіонального зростання, ринкові рушії з часом призводять до загальної конвергенції доходів на душу населення в інтегрованих економічних системах. Передумови даного базуються на відомій моделі економічного зростання, які було викладено в новаторських роботах Солоу [9] і Свана [10]. Ґрунтуючись на загальній системі рівноваги, ці моделі передбачають, що диспропорції в доходах на душу населення у регіонах відсутні або, принаймні, є сталими, створюючи таким чином модель конвергенції до унікального рівня доходу на душу населення. Представники другого підходу [11-16], відомого як «посткейнсіанський», постулюють аргумент про те, що регіональні диспропорції в доходах на душу населення є постійними, а, отже, розбіжність у доходах на душу населення є найбільш вірогідним результатом. Теоретичне дослідження процесів конвергенцій здійснюється на основі першого

підходу, оскільки, по-перше, неокласична модель містить як теоретичне обґрунтування, так і можливість здійснення прогнозів щодо можливості зближення доходів на душу населення у різних регіонах; по-друге, неокласична модель знаходить повне підтвердження в емпіричній літературі.

Відповідно до вищезазначених підходів конвергенції існує такий набір країн (регіонів), що є членами так званого «клубу конвергенції», тобто в цих країнах (регіонах) відбувається процес зближення соціального та економічного розвитку у напрямі до більш розвинених країн (регіонів).

Численні емпіричні дослідження науковців всього світу з даної тематики виступають на сьогодні потужною базою для розробки відповідної регіональної економічної політики урядами країн. Період, починаючи з 1980-х рр., характеризується підвищеним інтересом дослідників до процесів конвергенції регіонів та країн, оскільки такі процеси мають важливі позитивні наслідки для добробуту населення, економічного зростання та є основою розробки ефективної регіональної політики. З іншого боку, поштовх до такого підвищення інтересу економістів з даної тематики, без сумніву, був пов'язаний із розробкою потужних наборів статистичних даних, які були сформовані А. Меддісоном [17], Р. Саммерсом і А. Хестоном [18] та які активізували саме емпіричні дослідження процесів конвергенції.

Відзначимо, що ідея конвергенції та поява її базової гіпотези, а також перші емпіричні дослідження з'явилися в науковій літературі набагато раніше. Теоретико-методологічні засади регіональної соціально-економічної конвергенції вперше досліджувались трьома вченими: американським економістом, який здобув освіту в Харкові, а також став лауреатом нобелівської премії з економіки Саймоном Кузнецем [1], американським економістом Мозесом Абрамовіцом [2], який викладав у Стенфордському університеті, а також американським істориком економіки українського походження, професором Гарвардського університету Александером Гершенкроном [3].

З теоретико-методологічної точки зору причина підвищеного інтересу науковців-економістів до дослідження процесів конвергенції є очевидною – вони мають істотні наслідки для зростання добробуту населення, а також скорочення (або навіть повне усунення) нерівномірності в розвитку окремих країн, регіонів, провінцій тощо (тут і далі регіонів). Крім того, як вже зазначалось, навіть сама суть поняття конвергенції означає зменшення соціально-економічної диференціації розвитку окремих регіонів.

Однак, якщо актуальність завдання зменшення нерівномірності розвитку регіонів не викликає ніяких сумнівів, то наявність чи відсутність конвергенції в такому контексті має певні особливості. Логіка досліджень звертає нашу увагу до питання абсолютної та відносної нерівномірності розвитку, а також їх порівняння. Так, якщо економічний добробут окремої країни визначається, наприклад, реальним ВВП на душу населення та спостерігаються високі темпи його зростання, які не порівнюються з іншими країнами, то конвергенція носить вторинний характер. Однак, з іншого боку, якщо порівнювати зазначені темпи зростання з іншими країнами, то процеси конвергенції суттєво актуалізуються. Очевидно, що населення будь-якої країни, порівнюючи рівень своїх доходів буде прагнути досягнути рівня більш розвинених країн.

Якщо говорити про дефініцію терміна «конвергенція», то, перш за все підкреслимо, що цей термін походить від англійського слова *convergence*, що в економічній літературі означає зближення та характеризує процес соціально-економічного надолуження (від *англ. catch-up*) лідера. Якщо країна (регіон) з нижчим рівнем соціально-економічного розвитку намагатиметься наблизитися ближче до відповідного рівня країни-лідера (регіону), то рівень життя в першій зростатиме, а також буде скорочуватись розрив між країнами (регіонами) та буде мати місце зростання реальних доходів на душу населення у «відстаючих» країнах. Таким чином, конвергенція за своїм змістом, безумовно, є ключовим позитивним процесом забезпечення розвитку світової економіки. Світ, в якому країни зближуються, характеризується усуненням диференціації їх

соціально-економічного зростання, а також підвищенням темпів їх економічного зростання.

Однак виділимо дві особливості позитивного ефекту конвергенції. По-перше, в будь-якому випадку кінцевою точкою зближення є рівномірність всіх регіонів. В такому випадку різниця в розвитку між регіонами, яка була головним акселератором зростання, з часом зменшуються або навіть нівелюється, а це призводить до того, що конвергенція втрачає зміст. Наприклад, високорозвинені країни передають свої технології країнам, що розвиваються, при цьому технології в неокласичних моделях росту (які будуть розглянуті нижче) є головним параметром конвергенції; в такому випадку, якщо всі країни, які входять до «клубу конвергенції», отримують аналогічні методи виробництва та набір технологічних знань, то конвергенцію буде доволі складно досягти знову. Такою особливістю, наприклад, пояснимо уповільнення процесу конвергенції, яке мало місце в середині 1970-х років між країнами ОЕСР, що, в кінцевому результаті, призвело до уповільнення темпів зростання продуктивності праці в цих країнах. Очевидно, що чим швидша швидкість конвергенції на початковому етапі, тим більше даний процес схильний до описаного щойно «самообмеження».

Друга особливість виходить із так званої «психології відносної продуктивності». Так, процес конвергенції має місце тільки в тому випадку, якщо країни-лідери продуктивності або рівня ВВП на душу населення зростають повільнішими темпами, аніж країни, які їх «наздоганяють», інакше перших було би не наздогнати. Однак таке «обов'язкове» повільне зростання в розвинених країнах, безумовно, призводить до занепокоєння та відчуття незадоволеності; населення цих країн починає сумніватися в можливості росту і психологічно переживають за втрату лідерства. Саме тому серед класиків конвергенції [1-3] часто використовується теза, що «конвергенція є травмою для регіонів-лідерів».

Так, Мозес Абрамовіц зазначає: «Конвергенція є дещо більшим, ніж психологічна травма для країн-лідерів, яких обігнали. У міру того, як країни з меншим рівнем економічного розвитку наближаються до середньої продуктивності лідерів, продуктивність

праці деяких окремих галузей в перших доходить до аналогічного рівня або навіть перевищує лідерів.... Розвиток інших країн відносно провідних країн (які, як і раніше, лідирують за середніми значеннями), призводить в них до депресії в окремих галузях і цілих регіонах. Крім того, це ще й призводить до великих проблем охорони навколишнього середовища» [2].

Висновки. Незважаючи на вищесказане, аналіз механізмів конвергенції дає можливість більш глибоко зрозуміти фактори і причини, що лежать в основі регіонального економічного розвитку, що і пояснює підвищений інтерес науковців-економістів до даної тематики. Важливо, що зусилля міжнародних організацій, стейкхолдерів, експертів та представників науки (як прихильників, так і критиків) призвели до вироблення принципів функціонування як зеленого зростання, так і для зеленої економіки, і дозволило розробити набір інструментів та заходів для відповідних національних політик. «Зелені» концепції відродили глобальну дискусію щодо нового визначення економічної моделі досягнення узгодженої імперативної мети, тобто сталого розвитку.

Конвергенція за своїм змістом, безумовно, є ключовим позитивним процесом забезпечення розвитку світової економіки. Світ, в якому країни зближуються, характеризується усуненням диференціації їх соціально-економічного зростання, а також підвищенням темпів їх економічного зростання.

Однак, на відміну від традиційної економіки, в якій мета надолуження зосереджена на потенціалі зростання, в зеленій економіці мета надолуження полягає у досягненні балансу між економічною та екологічною сферами, тобто покращення стану навколишнього середовища в процесі економічного зростання, що потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Kuznets, Simon, 1973. *Population, Capital, and Growth: Selected Essays*. New York: Norton.
2. Abramovitz, Moses, 1986; Catching Up, Forg, 1992. *Interpreting Tests of the Coning Ahead, and Falling Behind. Journal of vergence Hypothesis*. Paper, Stanford Uni-Economic History, 46:385-406.
3. Gerschenkron, Alexander (1952). *Economic Backwardness in Historical Perspective*. In: *Bert F. Hoselitz, ed. The Progress of Underdeveloped Areas*. Chicago: University of Chicago Press, pp. 3-29.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

4. Лепейко Т. І., Люльов О. В., Денисенко П. А. Економічний та екологічний потенціал конвергенції регіонального розвитку України. *Механізм регулювання економіки*. 2017. № 4. С. 176-182.
5. Кубатко О. В. Еколого-економічна конвергенція регіонів як напрям забезпечення сталого розвитку. *Економіка та держава*. 2009. № 9. С. 45-48.
6. Харламова Г. Еколого-економічна конвергенція: перехід до стійкої енергетики. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013, № 150, pp. 44-49.
7. Мареха І. С. Євроінтеграційні контури екологічного оподаткування. *Україна та ЄС: можливості та перспективи співпраці : збірник матеріалів, доповідей Інтернет-конференції в рамках проекту «Кафедра Жана Моне «Аналіз та застосування європейського досвіду демократії та належного врядування в Україні»*, м. Маріуполь, 18-19 травня 2017 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2017.
8. Stern, D. I., 2004. The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*, 8 (32):1419–1439.
9. Solow, R., 1956. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economic*. February, 70:65-94.
10. Swan, Trevor W., 1956. Economic Growth and Capital Accumulation. *Economic Record*. November, 32:334-361.
11. Myrdal, G., 1957. Economic theory and underdeveloped regions. Duckworth, London.
12. Perroux, F., 1950. Economic space, theory and applications. *Econ*, 64(1): 89–104.
13. Perroux, F., 1955. Note sur la notion de po^le de croissance. *Econ Appliq*, 7:307–320.
14. Kaldor, N., 1967. Strategic factors in economic development. Ithaca, New York.
15. Kaldor, N., 1970. The case for regional policies. *Econ*, 17(3):337–348.
16. Kaldor, N., 1972. The irrelevance of equilibrium economics. *Econ J*, 82(328):1237–1255.
17. Maddison, Angus, 1982. Phases of Capitalist Development. Oxford: Oxford University Press.
18. Summers, Robert, and Alan Heston, 1988. A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels: Estimates for 130 Countries. *Review of Income and Wealth*, 34:1-25.

References:

1. Kuznets, Simon (1973). Population, Capital, and Growth: Selected Essays. New York: Norton.
2. Abramovitz, Moses (1986); Catching Up, Forg (1992). Interpreting Tests of the Coning Ahead, and Falling Behind. *Journal of vergence Hypothesis*. Paper, Stanford Uni-Economic History no. 46, pp. 385-406.
3. Gerschenkron, Alexander (1952). Economic Backwardness in Historical Perspective. In: *Bert F. Hoselitz, ed. The Progress of Underdeveloped Areas*. Chicago: University of Chicago Press, pp. 3-29.
4. Lepeiko, T.I., Liulov, O.V., Denysenko, P.A. (2017). Economic and ecological potential of convergence of regional development of Ukraine. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky [Economy Regulation Mechanism]*, no. 4, pp. 176-182 (in Ukr.).
5. Kubatko, O.V. (2009). Ecological and economic convergence of regions as a direction of ensuring sustainable development. *Ekonomika ta derzhava [Economy and the State]*, no. 9, pp. 45-48 (in Ukr.).
6. Kharlamova, H. (2013). Ecological and economic convergence: transition to sustainable energy. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seria: Ekonomika [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics]*, issue 150, pp. 44-49 (in Ukr.).
7. Marekha, I.S. (2017). European integration contours of ecological taxation. *Україна та YeS: mozhlyvosti ta perspektyvy spivpratsi: zbirnyk materialiv, dopovidei Internet-konferentsii v ramkakh projektu «Kafedra Zhana Mone «Analiz ta zastosuvannia yevropeiskoho dosvidu demokratii ta nalezhnoho vriaduvannia v Ukraini»* [Ukraine and the EU: opportunities and prospects for cooperation: a collection of materials, reports of the Internet conference within the

framework of the Jean Monnet Chair "Analysis and application of the European experience of democracy and good governance in Ukraine" project], Mariupol, May 18-19, 2017. DonDUU, Mariupol (in Ukr.).

8. Stern, D.I. (2004). The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*, no. 8 (32), pp. 1419–1439.

9. Solow, R. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economic*, February, no. 70, pp. 65-94.

10. Swan, Trevor W. (1956). Economic Growth and Capital Accumulation. *Economic Record*, November, no. 32, pp. 334-361.

11. Myrdal, G. (1957). Economic theory and underdeveloped regions. Duckworth, London.

12. Perroux, F. (1950). Economic space, theory and applications. *Econ*, no. 64(1), pp. 89–104.

13. Perroux, F. (1955). Note sur la notion de po^le de croissance. *Econ Appliq*, no. 7, pp. 307–320.

14. Kaldor, N. (1967). Strategic factors in economic development. Ithaca, New York.

15. Kaldor, N. (1970). The case for regional policies. *Econ*, no. 17(3), pp. 337–348.

16. Kaldor, N. (1972). The irrelevance of equilibrium economics. *Econ J*, no. 82(328), pp. 1237–1255.

17. Maddison, Angus (1982). Phases of Capitalist Development. Oxford University Press, Oxford.

18. Summers, R., and Heston, A. (1988). A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels: Estimates for 130 Countries. *Review of Income and Wealth*, no. 34, pp. 1-25.

УДК 005.51 : 339.92

JEL Classification: M11,M21,F15,F69

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2022-4.88.02>

Інна Кормакова, к.е.н., ст. викладач,
<https://orcid.org/0000-0003-3237-9396>

Андрій Круглянко, к.е.н., доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-4939-2901>

Оксана Верстяк, к.е.н., доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ФАКТОРУ УСПІШНОСТІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Тема професійного спілкування підприємців із своїми партнерами саме у аспектах обґрунтування та просування своїх бізнес-ідей, їх детального професійного опису, виділення сильних сторін, розкриття